

تصرف

در مال توقیف شده

تألیف:

محمد سلیم اردشیری

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی

دانشگاه شهید بهشتی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: اردشیری، محمدسلیم
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: تصرف در مال توقیف شده/ تألیف محمدسلیم اردشیری.
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۴.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۵۴-۴
وضعیت فهرست نویسی	: قیبا
موضوع	: تصرف عدوانی -- ایران
موضوع	: اموال غیرمنقول
موضوع	: آیین دادرسی مدنی -- ایران
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ت ۶ الف / KMH۴۳۴
رده بندی دیویی	: ۳۴۵/۵۵۰۲۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۵۳۴۵۸

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، با ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
موارد تجلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

تصرف در مال توقیف شده

تألیف: محمد سلیم اردشیری

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، خیابان وحید نظری، تقاطع ۱۳ فروردین پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۴۵۴-۴

ISBN: 978-600-193-454-4

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تزییرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

۹	 پیشگفتار
۱۱	 مقدمه مؤلف
۱۵	بخش اول: توقیف و آثار آن
۱۷	 فصل اول: توقیف
۱۷	 مبحث اول: مفهوم توقیف
۱۸	 گفتار اول: مفهوم توقیف اشخاص
۱۹	 گفتار دوم: مفهوم توقیف اموال
۲۰	 مبحث دوم: اقسام توقیف
۲۰	 گفتار اول: توقیف بر حسب هدف
۲۱	 بند اول: توقیف تأمین
۲۱	 ۱- تأمین خواسته
۲۲	 ۲- دستور موقت
۲۴	 بند دوم: توقیف اجرایی
۲۴	 ۱- حکم دادگاه
۲۵	 ۲- اجرای اسناد
۲۷	 گفتار دوم: توقیف بر حسب موضوع
۲۷	 بند اول: توقیف مال منقول
۳۰	 بند دوم: توقیف مال غیر منقول
۳۲	 فصل دوم: آثار توقیف
۳۳	 مبحث اول: آثار توقیف نسبت به مالک مال توقیف شده
۳۴	 مبحث دوم: آثار توقیف نسبت به ذینفع توقیف
۳۵	 گفتار اول: حق تقدم
۳۸	 گفتار دوم: حق تعقیب
۳۹	بخش دوم: تصرفات حقوقی
۴۱	 فصل اول: تصرفات حقوقی ناقله
۴۲	 مبحث اول: انواع تصرفات حقوقی ناقله

۴۲	گفتار اول: نقل و انتقال قطعی
۴۳	گفتار دوم: نقل و انتقال شرطی
۴۷	گفتار سوم: اجاره
	مبحث دوم: ضمانت اجرای حقوقی تصرفات حقوقی ناقله در اموال توقیف شده
۴۹	
۵۰	گفتار اول: مفهوم بطلان مندرج در ماده ۵۶ قانون اجرای احکام مدنی
۵۵	گفتار دوم: رفع تعارض مواد ۵۶ و ۵۷ قانون اجرای احکام مدنی
۵۸	مبحث سوم: جرم «دخاله غیرمجاز در مال توقیف شده»
۵۸	گفتار اول: عنصر قانونی
۵۹	گفتار دوم: عنصر مادی
۶۰	بند اول: رفتار فیزیکی
۶۱	بند دوم: شرایط و اوضاع و احوال
۶۳	بند سوم: نتیجه
۶۴	گفتار سوم: عنصر روانی
۶۵	فصل دوم: تصرفات حقوقی غیرناقله
۶۵	مبحث اول: تصرفات حقوقی غیرناقله موجد حق برای غیر
۶۵	گفتار اول: رهن
۶۷	گفتار دوم: حق ارتفاق نسبت به مال توقیف شده
۶۹	گفتار سوم: حق انتفاع نسبت به مال توقیف شده
۷۳	مبحث دوم: تصرفات حقوقی غیرناقله غیر موجد حق برای غیر
۷۴	گفتار اول: ودیعه
۷۶	گفتار دوم: عاریه
۷۹	بخش سوم: تصرفات مادی و مسئولیت مدنی
۸۱	فصل اول: تصرفات مادی
۸۲	مبحث اول: تصرفات استیفایی
۸۲	گفتار اول: تصرفات استیفایی مالک
۸۵	گفتار دوم: تصرفات استیفایی حافظ
۸۸	مبحث دوم: تصرفات اصلاحی
۸۸	گفتار اول: تصرفات اصلاحی مالک
۹۱	گفتار دوم: تصرفات اصلاحی حافظ

فصل دوم: مسئولیت مدنی.....	۹۴
مبحث اول: مسئولیت خواهان.....	۹۵
گفتار اول: تطبیق مسئولیت خواهان با اتلاف.....	۹۶
گفتار دوم: تطبیق مسئولیت خواهان با غصب.....	۹۸
گفتار سوم: تطبیق مسئولیت خواهان با تسبیب.....	۱۰۳
مبحث دوم: مسئولیت سایر اشخاص.....	۱۰۶
گفتار اول: مسئولیت خوانده در رابطه با تلف مال توقیف شده.....	۱۰۶
گفتار دوم: مسئولیت حافظ در رابطه با تلف مال توقیف شده.....	۱۰۸
گفتار سوم: مسئولیت قاضی در رابطه با تلف مال توقیف شده.....	۱۰۹
نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۱۱۳
کتابنامه.....	۱۱۹

نشانه های اختصاری

قانون اساسی	ق.ا.
قانون مدنی	ق.م.
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
قانون تجارت	ق.ت.
قانون آیین دادرسی مدنی	ق.آ.د.م.
قانون ثبت	ق.ث.
قانون اجرای احکام مدنی	ق.ا.ا.م.
قانون امور حسبی	ق.ا.ح.
آیین نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم الاجرا	آ.ا.م.ا.ر.ل.
جلد	ج.
چاپ	چ.
صفحه	ص.
هجری شمسی	ه.ش.

پیشگفتار

در قوانین ما احکام متعارض و متضاد و ناسخ و منسوخ و عام و خاص مطلق و مقید و مسکوت بسیار وجود دارد به گونه ای که حتی زبده ترین قضات و حقوقدانان نیز در تفسیر و جمع مواد قانونی می مانند و از همین رو است که می توان گفت قانون در کشورهای پیشرفته عامل رشد و سازندگی آنها بوده است و در کشور ما قانون در بسیاری از موارد خود مانع توسعه است. از آن جهت که نظم و هماهنگی بین قواعد حقوقی باید وجود داشته باشد و قانون با نیازهای عمومی و ضرورت ها همسو باشد تا بتوانیم به رشد و درنهایت به تمدن حقوقی برسیم؛ در شرایطی که قانون چنین است انتظار تحول در حقوق را باید از دادگاه ها داشت اما این انتظار هم به جهت نحله های تفسیر ادبی و لفظی که در ایران رایج است و دم دست ترین و راحت ترین نوع تفسیر می باشد؛ انتظار دور از دسترسی می نماید. روشن است هنگامی که قانونگذار در طی طریق قانونگذاری گمراه رفته است و یا آن که به جهت تغییرات در شرایط اجتماعی و اقتصادی قانون دیگر همسو با نیازها نیست و نیاز به حرکتی همه جانبه رو به جلو احساس می شود، ماندن در آستانه قابل توجیه نمی باشد و باید وارد سرسرا شد و اندرونی ساختمان حقوقی را دید و ارزیابی کرد و در صورت ناهمسازی با نیازها، دادگاه آرام و آهسته طرحی دیگر برای آن دراندازد. مواد ۵۶ و ۵۷ قانون اجرای احکام مدنی مثال روشنی از عدم دقت کافی قانونگذار در مقام وضع قانون می باشد و این در قانونی که می توان آن را یکی از بهترین و کامل ترین قوانین ایران حداقل تا زمان تصویب آن دانست عجیب و بعید می نماید. از سویی قانونگذار در ماده ۵۶ مقرر می دارد: «هرگونه نقل و انتقال اعم از قطعی و شرطی و رهنی نسبت به مال توقیف شده باطل و بلااثر است.» و بلافاصله در حکم متفاوتی در ماده ۵۷ اعلام می دارد که: «هرگونه قرارداد یا تعهدی که نسبت به مال توقیف شده بعد از توقیف به ضرر محکوم له منعقد شود نافذ نخواهد بود مگر اینکه محکوم له رضایت دهد.» تفسیرها از این دو ماده در رویه قضایی و دکترین تشتت و متعارض از خود مواد می باشد و گاه نتایج عجیب از آن گرفته شده است. تفسیرهای یادشده در گروهی پاسخ به اهم پرسش های زیر است:

- ۱- منظور از مال در ماده ۵۶ چیست؟ و چه اموالی را در بر می گیرد؟
- ۲- فلسفه ماده ۵۶ و ۵۷ چه بوده است؟
- ۳- توقیف در ماده ۵۶ در راستای گرفتن محکوم به است یا شامل اموالی که در راستای تامین خواسته و دستور موقت و رهن توقیف شده نیز می باشد؟
- ۴- اصطلاح های باطل و بلااثر در ماده ۵۶ نافذ نیست در ماده ۵۷ به چه معنا است؟ آیا باطل به معنای خاص می باشد یا معنای عام بطلبان موردنظر قانونگذار است؟
- ۵- در پرتو اصول پذیرفته شده حقوق، این مواد هماهنگی دارند یا خیر؟
- ۶- ضرورت ها و واقعیات چه چیزی را اقتضا می کند و چه راه حلی کم ترین هزینه های اجتماعی و اقتصادی برای عموم جامعه دارد؟
- نویسنده در اثر پیش رو کوشیده است که مسائل مربوط به این مواد را بررسی می کند؛ امیدوارم که جامعه حقوقی کشور استفاده لازم را ببرد.

مهدی ناصری دولت آبادی
معاون منابع انسانی دادگستری کل استان تهران
اداره آموزش و تحقیقات

مقدمه مؤلف

اجرای احکام مدنی یکی از مباحث بسیار مهم حقوق است. اصولاً تمام فرآیند دادرسی که با مشقات خود، نهایتاً به صدور حکمی از دادگاه خاتمه می‌یابد، توقیف آن در گرو اجرای حکم است. اگر حکم، به هردلیلی، اجرا نشود، می‌توان گفت توقیفی در دادرسی نه برای مدعی و نه برای نظام دادرسی حاصل نشده است. زیرا، در زمان اجرای حکم فرض این است که تمام مراحل دادرسی به نحو صحیح انجام شده و طرفین از کلیه حقوق ادعایی و دفاعی خود استفاده کرده‌اند و دادگاه دادگاه تحقیق کافی در این خصوص نموده تا اینکه حکم صادر کرده است و اکنون وظیفه اجرا دیگر تحقیق در صحت و سقم موضوع حکم نخواهد بود، بلکه دایره اجرای احکام تکلیف دارد تا بر اساس قوانین، حکم صادره را اجرا کند. از این رهگذر مردم باید به تصمیمات و آرای قضایی به دیده احترام بنگرند و به احکام صادره از سوی آنان طوعاً و با طیب خاطر گردن نهند. متأسفانه در بسیاری از موارد محکوم علیه به حکم تسلیم نمی‌گردد و نیاز به اجرای آن از طریق مأمورین اجرایی و احتمالاً، استفاده از قوه قهریه است و همواره اجرای احکام محاکم یکی از مسائل بگرنج و از دغدغه‌های دستگاه قضایی بوده است. با گذشت زمان با توجه به توضیحات مذکور، قانونگذار ضرورت تدوین قانونی برای اجرای احکام مدنی دریافت و در سال ۱۳۵۶ مبادرت به تدوین قانونی با عنوان «قانون اجرای احکام مدنی» نمود و تاکنون نیز بر چگونگی اجرای احکام حاکم می‌باشد.

یکی از راهکارهایی که قانونگذار در قانون اجرای احکام مدنی در جهت تضمین اجرای به موقع احکام پیش بینی نموده، توقیف اموال می‌باشد. البته در قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ نیز توقیف اموال گنجانده شده است. بنا بر ماهیت خاص اموال منقول و غیر منقول و تفاوت‌های موجود در این اموال، مقررات مربوط به توقیف تحت عناوین توقیف اموال منقول و توقیف اموال غیر منقول وضع شده‌اند. از زمانی که خواهان اقامه ی دعوا می‌نماید تا صدور حکم لازم الاجرا، مدتی معمولاً طولانی سپری می‌شود که می‌تواند خوانده ی بی حسن نیت را در موقعیتی قرار دهد تا با جا به جایی اموال منقول و وجوه نقد و نقل و

انتقال اموال خویش اجرای حکمی را که خواهان با صرف وقت و هزینه های قانونی به دست آورده با دشواری روبه رو و حتی غیر ممکن نماید. از این گذشته، طولانی بودن مدت مزبور می تواند موجب شود اموالی که در زمان اقامه ی دعوا موجود و در مالکیت خوانده بوده، تا زمان اجرای حکم، با تعدی و تفریط وی، پیش آمدهای قهری ناقص و معیوب شده، ارزش واقعی خود را از دست داده، تلف و یا متعلق حق دیگران قرار گیرد. یا اینکه ممکن است در این فاصله محکوم علیه برای فرار از ادای دین و تضییع حقوق خواهان یا محکوم له اقدامات حقوقی و تعهداتی نسبت به اموال خود به نفع غیر بنماید.

قانونگذار به منظور حفظ حقوق خواهان یا محکوم له از رویدادهای مزبور، توقیف اموال را پیش بینی نموده است. توقیف اموال، صلاحیتی منحصر به دادگستری نبوده و بعضی از مراجع قانونی دیگر مانند اداره ثبت حق توقیف اموال شخص مدیون را دارند.

در صورتی که توقیف قبل از صدور حکم انجام شود اصطلاحاً به آن توقیف تأمینی گویند. توقیف اموال در جهت اجرای قرار تأمین خواسته و دستور موقت از اقسام توقیف تأمینی محسوب می گردند. پس از صدور حکم و در نتیجه اجرای حکم نیز توقیف اموال پیش بینی شده است که اصطلاحاً به آن توقیف اجرائی می گویند. توقیف اموال، چه قبل از صدور حکم در قالب توقیفهای تأمینی و چه بعد از صدور حکم از خود آثاری بر جا می گذارد. مهمترین اثر آن را می توان ایجاد محدودیتهایی در زمینه تصرف در مال مورد توقیف برشمرد. توقیف اموال موجب سلب مالکیت مالک آن که در واقع خوانده یا محکوم علیه نیز می باشد، نخواهد شد ولی محدودیتهایی در زمینه تصرفات او ایجاد خواهد کرد. به عبارتی مالک از برخی از تصرفات که به طور معمول هر مالکی می تواند در مال خود انجام دهد، به موجب توقیف ممنوع خواهد شد، زیرا بر اثر توقیف حق عینی تبعی به نفع محکوم له ایجاد می گردد. در صورت هرگونه تصرف غیر مجاز در مال توقیف شده، مسئولیت مدنی و کیفری برای متصرف در نظر گرفته شده است.

نوشته حاضر شامل سه بخش می باشد. بخش اول به عنوان یک بخش مقدماتی شامل دو فصل بوده و در آن، جهت فهم بهتر موضوعات اصلی به بررسی مفهوم توقیف و آثار آن پرداخته شده است. در بخش دوم با موضوع تصرفات حقوقی به عنوان یکی از اقسام تصرف، اقسام تصرفات حقوقی و ضمانت اجرای

تعیین شده برای این دسته از تصرفات در مواد ۵۶ و ۵۷ قانون اجرای احکام مدنی و قانون مجازات اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. بخش سوم به عنوان بخش پایانی شامل دو فصل بوده و مشتمل بر مطالبی در خصوص تصرفات مادی به عنوان شق دیگری از تصرف و مسئولیت مدنی اشخاصی که به نحوی با مال توقیف شده در ارتباطند، می‌باشد.